

B
484.

Schreiben an Lavater

von

Moses Mendelssohn.

Aus dem Deutschen ins Hebräische übertragen
und mit einem Commentar versehen

von

Naphtali Hartwig Wessely.

Zum ersten Male nach einer Handschrift aus der Privat-
Bibliothek des Hrn. S. J. Halberstam herausgegeben,
nebst Einleitung und Anmerkungen

von

Salomon Fuchs.

BERLIN, 1892.

Druck von H. Itzkowski, Gr. Hamburgerstr. 18-19.

מכתב להכהן לאואטר

מאת החכם והחוקר האלהי

ר' משה בן-מנחם ז"ל

נעתק מלשון אשכנז לשפת עבר ונלוה אליו פירוש

מאת החכם והמליץ המצויץ

ר' נפתלי הירץ וויזל ז"ל

יצא לאור פעם ראשונה ע"פ כ"י רשומה עם מבוא והערות

מאת

יצחק שלמה פוכס.

ברלין, תרנ"ב.

בדפוס צבי הירש בר' יצחק אימצקאווסקי.

KAUFMANN
DÁVID
KÖNYVTÁRA

B. 484

מכתב להכהן לאואמר

מאת החכם והחוקר האלהי

ר' משה בן-מנחם ד"ל

נעתק מלשון אשכנז לשפת עבר ונלוח אליו פירוש

מאת החכם והמליץ המצויין

ר' נפתלי הירץ וויזל ד"ל.

יצא לאור פעם ראשונה ע"פ כ"י רשוד"ה עם מבוא והערות

מאת

יצחק שלמה פוכס.

ברלין, תרנ"ב.

בדפוס צבי הירש בר' יצחק איטצקאווסקי.

מ ב א

מאת המוציא לאור.

במלאת להחכם ר' משה מדסוי ארבעים שנה לימי חייו, כבר פעל ועשה גדולות ונצורות בשדה הפיליסופיה והספרה האשכנזית ויקנה לו שם גדול בספריו ומאמריו המלאים חכמה ודעת ומוסר השכל, עד כי מכל הארצות באו ראשי חכמי הדור לקדם פניו בכבוד, גם תכונת נפשו העדינה ומדותיו הנעלות עמדו כבר לנס עמים, ויהי לסמל דמות חכם מורם מעם וצדיק בכל דרכיו, — אך לכבוד היהדות, אשר גדלתו ורוממתו, אשר על ברכה נולד ונחנך וממקורה שאב חכמתו וצדקתו, לא עשה עוד כמעט מאומה, את נס תורת ישראל אשר היתה שעשועיו לא הרים עוד לעיני העמים ואת יקר תפארת עמנו אשר היה בעת ההיא לשמצה ולחרפות לא הראה עוד, כמו נועד רק להיות לאור גוים, להורות דעה ומוסר לכל העמים, ולא להרים את היהדות מאשפתות ולהציל כבוד עמנו ודת קדשנו. אולם לא בגלל חסרון אהבה ורגש עז למקור מחצבתו חשך ידו מקנא קנאת עמו ודתו, כ"א בענותו הרבה ושפלת רוחו לא הרהיב בנפשו עז להכריז את אויבי היהדות בשער ולהוציא כאור משפט עמו, כי היה בתכונתו איש-מנוחה, רודף שלום עד הקצה האחרון ומתרחק מכל ריב וזכות, והנה ידע בנפשו, כי אם אך יפתח פיו להביע רגשי אהבתו העצומה לתורת ישראל, העצורה בלבו כאש להבה, ימשך עליו קנאת בזוי היהדות ושושניה

הרבים, ומכל עברים יתנפלו עליו מהרחרי ריב ושואפי מדון ויאלצוהו להשיב חורפיו דבר ולחדש את פני המלחמה, על כן בחר לשקוט במכוננו, לכלוא את רוחו ולטמון את אהבתו וקנאתו להיהדות בלבן, עד אשר אלצהו ההכרה לצאת ממחבואו ולהראות גלוי לכל העמים כי עוד ישראל חי וכח־עלומים לו להחזיק מעמד ולהתאזר עו לעמת אויביו ומנדין. המקרה הראשון אשר עורר את בן־מנחם לצאת מגדרו וילחצהו לגלות ברבים דעתו והשקפתו על דתו ואמונתו היה המכתב־הגלוי אשר ערך אליו הכהן הנוצרי יוהאן קאספאר לאואטר מציריך בראש הספר „חקירת מופתי דת הנוצרים“ (Untersuchung der Beweise für das Christenthum) להחכם הצרפתי Bonnet, אשר העתיקו מלשון צרפת ללשון אשכנז בסוף שנת 1769. במכתב הזה דרש דרש לאואטר מאת בן־מנחם — אשר מעת ראותו פניו בכרלין בשנת 1763 נקשרה בו נפשו ודבק בו לאהבה — בדברי אהבה ושלוש, וגם השבע השביעי בה, כי אחרי קראו בשום לב את דברי הספר ההוא, אשר לאואטר חשב את כל מופתיו והוכחותיו לחוקים ומוצקים לא ימושו, יכתוב עליו תשובה מספקת לסתור את מופתיו ויסודותיו או „אם ימצאם חוקים ונכונים, יעשה את אשר תצוינה אותו החכמה, אהבת האמת והישר, את אשר היה עושה סוקראטס, לו קרא את הספר ומצאהו בלתי נופל תחת הסתירה“. דברים נמרצים כאלה יוצאים מפי כהן נכבד כלאואטר, אשר לא משנאתו לדת ישראל כתבם כ"א באהבתו היתרה לבן־מנחם, אשר שמו זוכרו היה חקוק בלבו מיום הכירו אותו ואשר ראה בו סמל חכם אמתי דגול מרבבה, לא יכלו לשוב ריקם ויפעלו פעולה עזה על נפש בן־מנחם וירדו עמוק אל חדרי לבו. — אמנם השתומם על המראה המוזר הזה, כי אוהב נאמן ומכבדו בלב ונפש כלאואטר, יהין לפון באמון רוחו לדת ישראל ולהחרידו באופן קשה כזה ממנוחתו שהוא רוצה בה, ואמנם ראה והכיר כי יקשה עליו עד מאד לגלות את כל מחשבותיו על היהדות בלי משוא פנים להדת השלטת, וכי נחלים

יחיה על ראשו אם לא יזהר בלשונו ויוציא את כל רוחו, כאשר דרש ממנו לאואטר, אך בכל זאת לא היה הפעם לאל ירו לשום דומיה מהסו ולבלתי ענות ללאואטר משוב ועד רע, כאשר התנהג פעמים רבות בעת אשר האיכו בו אנשים אחרים בענינים כאלה, ולא ראה דרך אחרת לפניו מלהשיב תשובה גלויה בדבריו אהבה ורצון, אשר בה יראה ללאואטר וחבריו לדעת, כי בידו לסחור מופתי החכם הצרפתי ודומיהם עד היסוד בס, כי נאמנה רוחו את אמונת ישראל, אשר שנים רבות חקר ודרש ביסודותיה וימצאם חזקים ונאמנים וקיימים לעד וכל הרוחות לא יניעום ממקומם, ואם ימנע מוכוח ומשא ומתן בענין הזה, הוא רק מפני שפל מצב ישראל בלאמים והכבוד אשר ירחש לב היהודי להעמים אשר הוא חוסה בצלם.

התשובה הנכבדה הזאת, אשר אשימה בזה לפני הקוראים בהעתקה עברית מעשה ידי החכם והמליץ המצויין ר' נפתלי הירץ וויזל ז"ל, היתה בעת צאתה לאור בראשית שנת 1770 למקרה גדול ורב התוצאות. (*) אמנם התאמץ בן־מנחם במכתבו הזה לבלתי תת מקום לנגונים להתנפל עליו, ויאצל כבוד ויקר לאיש ריבו במלא חפנים, וגם קצר במקום שהיה לו להאריך, מדי דברו באמתת דת קדשנו וטתירת מופתי החכם הצרפתי, וכל ישעו וחפצו היה רק להראות ולהוכיח ללאואטר וחבריו כי למורת רוח לו לכוא אתו בריב דברים וזכוחים אדות עניני דת ואמונה, — אך גם דבריו המעטים השפיקו למשוך עליהם עיני כל החכמים והסופרים בארצות שונות, אוהבי האמת נוכחו עד מהרה, כי אהבת בן־מנחם

(*) ראוי להזכר פה כי הרמב"ם פנה בשאלתו, בטרם נסר את המכתב הזה לדפוס, אל הקונסיסטוריום לעניני הזקוק (צנזור) אשר עמד אז על תלו בברלין: למי מהחברים עליו לשלוח כל עלה ועלה, או אם יוכל להושיט את כל המכתב ביחד אל הקונסיסטוריום הכללי; ויקבל את המענה הזה: „הארון משה מגדלסון יוכל להדפיס את כתביו מבלי להושיטם אחד אחד או בשלמותם אל הקונסיסטוריום, כי חכמתו וענות רוחו הן ערכה נכונה, כי לא יכתוב כל דבר אשר יוכל להעיר חמת הקהל“.

לדתו הרוחה כמו בצפורן שמיר בלכו וכל לשון תקום אתו למשפט בעניני האמונה ירשיע, וכי שגנה גדולה היתה ביד לאואטר להאמין כי אפס כח היהדות להתקים בפני מופתי Bonnet וחבריו; אולם קנאים ואנשי מרון ולצון התאמצו להגדיל עוד את המבוכה למען יתגלע הריב יותר, וישרתו להם במקרה הטוב הזה לעשות להם שם גם המה בתור בעלי ריב „היהודי הברליני“, אשר עד הנה לא שת לב אל דבריהם ומכתביהם אשר העמיסו עליו. אכן לנו נכבד המכתב ביתר שאת, באשר בו קנא המחבר בפעם הראשונה קנאת היהדות לעיני כל העמים ויראה לכל בדבריו הנחמדים, כי היהדות אשר החזיק בה בכל דרכי חייו לא היתה אצלו מצות אנשים מלמדה, כי אם שנים רבות דרש וחקר בה לכל תכלית ותצא צרופה ומזקקה שבעתים מתחת כור בחינתו, עד כי יכול לקרוא ברנש: „העידותי בך היום את השמים והארץ והנני נשבע לך באל האמת, בוראי ובוראך, כאשר השבעתני אתה בהקדמתך, שלא אחליף ולא אמיר דתי כל עוד נשמה באפי ורוח אלהי בקרבני“ ומלבד קדשו שם ישראל בעמים הורה הרמבמ"ן במכתב הזה דעת לאחיו בני עמו, כי המצוה והחובה על כל בעל דת לחקור כפי יכולתו בעקרי האמונה ויסודותיה ולהפיץ עליה אור החכמה הכללית, לבלתי לכת בעינים עצומות אחרי דעות קדומות, כי אם לבחון ולכרוך צוהן תמיד ולהבדיל בין הטוב להרע ובין האמת להשקר, כי „כמה הוספות אנשיות ושנוניות נהוגים גם בינינו שאם נכחיש לא נכחיש כלום, כי רובם נתהוו בסבת החנפים והסכלים, אשר מהם לא תמלט כל אומה ולשון, והמה המקדרים אור תורתנו בעונינו וכיו“.

לא פה המקום לתאר פרטי ריב בן־מנחם ולאואטר והמשא והמתן אשר התחולל לרגלו, כי הדיברים יארכו יותר מגוף המכתב אשר לפנינו, והקורא החפץ לדעת פרטי הענין הנכבד הזה ידרשם מעל הספר היקר „חיי בן־מנחם“ להרה"ח ד"ר קאזרלינג (p. 184—216).

עתה אדבר דברים אחרים על ההעתקה העברית ו"הפירושי"*) מאת הרנה"ו ז"ל. כפי הנראה מדברי החכם הזה בהערתו הא' כתב הקדמה להעתקה מכתב הרמבמ"ן ובה הודיע בלי תפונה גם מטרתו ומנמת הפצו בהעתקתו העברית, ואחרי אשר ההקדמה הזאת אבדה ואיננה, נוכל רק לשער, כפי היוצא לנו מתכונת ההעתקה ופירושה, כי היתה להרנה"ו בהעתקתו הזאת, כמו בכל ספריו, ביחוד תכלית מוסרית, והיא: להוק ידים רפות באמונתנו ותוה"ק לעמת רוח ההתבוללות בין העמים וההתרחקות מהיהדות, אשר החלה בימים ההם לנשב בהוקה במחנה היהודים באשכנז, ואולי גם למען הראות לאחיו היראים והחרדים אשר דברו סרה בכ"מנחם ויחשבוהו לדבק בעמו ודתו רק למראה עין ולבו לא נכון עמם, כי עלילת שוא ישימו עליו, וכי באמת נאמן משה לה' ולתוה"ק והכמתו הכללית תלך שלובת זרוע עם אמונת ישראל.

ובחיות תכלית המחבר רק מוסרית, לא שם לב הישב לכל דבר ודבר מהמכתב, לבלתי נשות במאומה מהמקור האשכנזי אשר לפניו, וירשה לו להעתיקו ולבארו לפעמים באופן הפשי ולקשט כמה דברים בהגיגות מוסריים אשר אינם כלולים בהמקור, כמו בהערתו הי"ד (צד 16), אשר האריך בדברי מוסר והתעוררות למעט החקירה והבקרת בעניני הדת ויתאמן להוכיח כי יתרון להמאמין על היודע, אשר הוא נגד כונת המחבר (ראה הערתנו שם). מלבד זאת, בכל הכבוד אשר ירחש לבנו להחכם והמליץ היקר הזה, לא נוכל לחד, כי פעמים אחדות שנה הרב המעתיק במח"כ בהכנת דברי המחבר (ראה למשל צד 11 הערה 5 וצד 13 הערה 3). גם עוב הרב את דברי המכתב האחרונים, אשר בהם דבר הרמבמ"ן בלי משוא פנים על גוף חבור החכם הצרפתי, — כי לא חשכם לנחוצים להקוראים העברים, אם כי הדברים האלה נכבדים מאד לקורות ריב ב"מנחם עם לאואטר.

*) כן נקראו בכה"י הערות המעתיק, הבאות תחת קו נטוי עליהן, ככל עמוד ועמוד; אולם בשער הספר לא נזכר הפירוש.

לשון ההעתקה והפירוש נעימה וברורה בכלל, אך שגיאות רבות נמצאו בכתב-היד אשר היה לפני, ואנכי התאמצתי להסירן, מבלי ננוע בסגנון המיוחד להמליץ רנה"ו ז"ל, וברוב התקונים העירוני למטה על נוסח כה"י.

אקוה כי הקוראים ימצאו חפץ במנחת הקטנה הזאת אשר הבאתי אל אוצר ספרתנו העברית, וכמוני יודו להרב החכם המפואר לשם ולתהלה רש"ה האלברשטאם נ"י בביליץ, אשר בנדבת רוחו הנעלה ובאהבתו לכל שוחר דעת ותושיה הואיל לשלוח אלי בשנה העברה את כתב-היד הנ"ל, אשר היה ננוו באוצר ספריו היקר. ולטובה יזכר גם שם ידירי החכם והמליץ היקר ד"ר שלמה מאנדלקרן נ"י, אשר במכתבו אלי (הנדפס ב"מגיד משנה", הוספה לגליון 37 שנת 1890) העירני על הספר הזה.

ברלין, בימי החנכה ה' תרנ"ב.

מכתב מן ר' משה דעסוי להחכם לאוואטר כהן און בציריך הנעתק מלשון אשכנז ע"י ר' הירץ וויזל מברלין.

אתה היטבת בעיניך לעשות לשלוח⁽¹⁾ לי העתקת ספר המופתים אשר
חבר החכם הצרפתי⁽²⁾ (א) אחר אשר העתקת מלשון צרפת⁽³⁾, ובתוך
ההקדמה השבע השבעתני בשבועה גדולה לעיני ההמון להכחיש המופתים
הבאים בספרו ולכתוב כנגדם בגלוי, וזה אם אמצא שהמופתים המעשיים
והיסודות אשר הדת נשענת⁽⁴⁾ עליהם אינם חוקים והראיות בלתי ראויות;
ואולם אם אמצא המופתים חוקים ואינם להכחיש, לעשות או מה
שתחייב לי מצד החכמה ואהבת האמת והצדק, מה שעשה סוקראטיס
אם ראה המופתים האלה [ו] לא מצא לספק על אמיתתם (ב). והמובן
מדברייך אלה הוא, לעזוב את אשר כבדו אבותי חיו ולכבד את מי

הפירוש. (א) הספר הנזכר חזר אחד נחמני הלרפתים והוא נולד על כל גדותיו
ומופתים על אנוניותם. והסכן הזה העתיק אותם אל לשון העמים ושלח
אותם אל החכם הזה למחבר ריב, עיין צסקדנה. (ב) סוקראטיס, הוא היה
אחד נחמני היונים רבו על אפלטון* (והיה האיש ההוא איש חכם וישר וירא
אלהים, הוא הפליג לאונת צראיות ומופתים השארת הנפש אחר המות והגמול
לעו"ב ולצדק קשרו עליו אנשי מדין שהיו זדורו והלשינו אותו עד אשר
נפסק עליו וניחה צנס המות, ומי שיראה לדעת צפרטות וניחתו ואת אשר און
ומקד ותקן מופתים הרבה על הספארה ויתר דבריו עם תלמידיו לפני וניחתו,
כלל הם כתובים על ספר נלמיות הנפש שחבר המוצר הזה הנקרא צלשונו
"פעדלן", שם הפליג עלה והגדיל חוסיס וידבר בגדולות ונפלאות מוננו, ואם
אזנא לספר צצנחו של זה הספר ואת אשר קנה המוצר צו שם ותפארת

(1) במקור האשכנזי: zuzueignen (להקדיש).

(2) במקור נזכר רק השם: Bonnet. — (3) כ"י: "צרפית". — (4) כ"י: "נשען".

(*) "אליקטו".

אשר כבר הצרפתי ונתן עליו המופתים. אמנם אם אהשוב בתכלית הסכלות והעצלות להכריע כף החכמה על אהבת האמת והצדק, אמצאם בלי ספק שלשתם במאזנים יחד (ג). ואמנם אני בטוח שדברריך אלה זבים ממי באר טהורים (ד), ולכן לא אשיבך כ"א דברי אהבה ואהוה, אהבה אנושית⁽¹⁾, ולא אהיה נחשב בעיני כל חכם לב ואין אהבת חכם נאמנת לי עד עולם⁽²⁾, אם לא אנמלך חן לפי גדל אהבתך אלי⁽³⁾ כאשר רמזו לי דברריך הנעימים, הנה ברך לקחתי וברך לא אשיבנה? ואף גם זאת לא אוכל לכחד⁽⁴⁾ ממך: הפסע⁽⁵⁾ הזה הבא מצדך מתנכר לי מאד, ואם קויתי לכול, לא קויתי מהכם כמותך שאלת וכוה מפורסם, הקשית לשאול, ומי יקוה מאוהבי הנאמן שאלה כזאת⁽⁶⁾. ואם תתעורר על הדברים אשר נפלו בינינו בעת אשר כבדתני להתוכח עמך ועם

חקר היריעה והכיל, ולכן אשמרה ונחסום לנו פי ודומיה חסלמו. (ג) הסכמה האנושית אם לא תשתתף עמה אמונה כלל תחייב* להיות ס"ו נולדי ולא יסודי, סודלי והיא קרובה ביותר אל הסגלמה הזוגית ואל [ס]טוב המדעונה מנולתה, עם היותה פחותה בתכלית הפסימות ולא כן הסכמה האנושית שהיא העניאה לדאם אל הסגלמה האנושית המעמדת, ומתנאיה לאסוב האנוה וסלדק זהשתדלית ענוו[ס]. ולצעל [ס]מעלה הזאת יקרא חכם צאונה, וכן אמונתנו האנושית ממוינת נגד האנוה ו[ס]לדק להטות האדם אל האשר האנושי ואל הטוב המעמיד לעתיד, וראו והבן ותמלא הסכמה והאצת האנוה ו[ס]לדק שלשתם צמאזנים יסדו, איס צמאיהו יעזורו יתלכדו ולא יתפרדו, והבן זאת. (ד) עי צאר טהורים, ע"ד משל, כלוור עשית זאת צנקיון כפיך וצחס לבב ולא צמרונה לעורר סריצ. ראו המוצר לדבר אתו רכות ולא לעורר חיינה שלא יעוה את אשר חשב לחקן, כי צגלותו אין לנו לדבר כ"א דברי צמנונים צהכנעה כעצד לפני אדויו, וצפרט נגד האנוה המושלת אשר אנתנו חוקים צללה שאין לנו כ"א לדרכ צלנוום וטורצס כל הימים כי צלנוום לנו שלום, וצפרט שאנו רואים שעושים צכל עת חקר ענוו צמולת ה' עלינו וכאשר הצטיג לנו שלא יעזוב אתנו צגלותנו להסר צריתו אתנו כמאמר הסורה ואף גם זאת צהיות צארץ

und kann Ihnen keine andere, als liebevolle, menschen- (1) במקור: freundliche Absichten (ולא אוכל ליחס אליך כל מטרה אחרת, זולתי החפץ להטיב ולהועיל לרעך). אך הרב המעתיק שגה בהבנת מלת zuschreiben והבינה כמו schreiben ולכן נחלף לו כל ענין המאמר. (2) הדברים: „ואין“ וכו' הם הוספת המעתיק. — (3) כ"י: „להכחד“ — (4) כ"י: „הפסד“, ובמקור: Schritt. — (5) הדברים: „הקשית“ וכו' הם הוספת המעתיק.

(* כ"י: „תחייב“.)

רעיד הנחמדים בחררי ביתי והתעלסנו שם באהבים יחד, אז בודאי לא שכחת שזה כמה פעמים הפשתי לנשות מדרך הוכחה ונמנעתי לדבר עמך על דבר האמונות, ומדי דברי בס חתרתיו להשיב אל היבשה⁽¹⁾ והוכרחתם אתה ורעיד לפצור⁽²⁾ בי לחות דעי אתכם בדבר הגדול הזה, דבר יקר המסור אל הלב. מצורף אל זה קרמו לי ממך הבטחות, כמדומה לי, שלא יתפרסמו הדברים אשר יפלו, ואפשר טעות הוא בירי, כי כך בזכרון עלה לפני⁽³⁾ ומוטב שיהיה זה טעות מחייב⁽⁴⁾ אותך על עבירת [ה]הבטחה הזאת (ה). ואולם אם הפשתי בתכלית הראגה לפני אנשים נכבדים מספרם לא כביר לנשות מדבר זה ולהמציא דרך לכרוח (עם היותי בושה באהבתם), היה נקל לידע, שפרסום הדברים יהיה לי לדופי, ומה גם שאין ביכלתי להבנות (ו)⁽⁵⁾. ועתה מי יחן ואדע מה היא הסבה אשר הסיתך בי להעמידני נגד מערכת מלחמתך ולהפילני במהמורות הוכחה אשר לא צויתי ולא עלתה על לבי? ומה גם שירעת גם אתה שהיתה כל מגמתו תמיד שלא ארמוס חצרי הוכחה ולכן שמרתי דרכי מכל וכוהי ונצוהי הרות כי לא יועילו אם לא יתאבקו ויתוכחו בעלי דתות שונות, ופחד פחדתי ויאתיני⁽⁶⁾, ואם עלה בדעתך שהמניעה הזאת היתה מיראת הנצוח וחלישת הרעת, בר דעת! אם זאת עלה בדעתך⁽⁷⁾, מדוע לא תשא פנים לחולשתי, ואהי נתבע לפי כה הכרתי כראוי לכל אוהב נאמן טהר לב? (ז). ואמנם המניעה הזאת מלהתוכח

אויזיסם לא עאקסטיס ולא וכי. (ה) עזירת הסנון ועתה (?) עבר על הסנטסס. (ו) קול סיועק כלונר קול הסנון וסונס עויסלם וניי יוכל לסנזוט סס קול סדנר קסוט כנגדנו לסיוטנו נגלות. (ז) ר"ל סס ססס סססניעס סססס

⁽¹⁾ במקור: und (das Gespräch) auf gleichgültige Materien zu lenken gesucht habe (והתאמצתי להסב את שיהתנו על ענינים יותר קלי-הערך).
⁽²⁾ כ"י: "להפצור". — ⁽³⁾ הדברים "כי כך" וכו' הם הוספת המעתיק. — ⁽⁴⁾ כ"י: "מהתחייב". — ⁽⁵⁾ ראה הפירוש. במקור כתוב: und dass ich in Verlegenheit gerathen müsste, wenn die Stimme, die mich dazu auffordert, mir nicht verächtlich sein kann. ר"ל אחרי אשר איש נכבד ומהלל כמורך ערך אלי את השאלה הזאת, מן ההכרח הוא שאבוא במבוכה, כי לא אוכל להביט בשאט נפש על הקול הדובר אלי ודורש ממני מענה נכון, ולפ"ז דברי הרב המעתיק בהערותו: "קול הצועק וכו' קול התמון וכו'" אינם נכונים. — ⁽⁶⁾ הדברים: "ומה גם" וכו' הם אריכות לשון מאת המעתיק. — ⁽⁷⁾ הדברים: "בר-דעת" הם הוספת המעתיק ומוסיפים נעם להענין.

על האמונות לא היתה לא יראה ולא חלישה, היאמן כי יספר שודון התרשלות השיאני לבלתי התוכח עמך? חלילה! (1), ואם תרשיני אמר לך, שלא מאתמול החליתי לחקור על יסוד אמיתת אמונתי, כי מימי הרפי הכרתי חיוב בחינת אמונתי (2) (ח) ואם ינעתי מנעורי ללמוד החכמות ולהרבות תבונות, לא ינעתי כי"א לתקן את עצמי עד שאכנס לבחינה ההכרחית] הזאת ומן הנמנע שיהיו לי סבות אחרות על היגיעה הזאת, כי בגולה (3) אשר אנכי בה (4) אתי'אש לקות מעט מן האשר הומני על זה הדרך וידעתי גם אני שאין ההצלחה האנושית מצויה [לי] בחקירה הזאת, ואף כי ישטמוני משטמי האמת, וא"כ מה היא הסבה אשר בעבורה ינעתי כל זאת, אם לא לסקל המסלה ולחפש אחרי האמת (5)? האם להתעלם באהבים את החכמה ולהתערך מזיו כבודה? — שמע נא ידידי! הנבול אשר הנביל אותנו והמעמד אשר העמיד את אנשי בריתי תחת יד מושלים והושיבנו (6) בשפל הוא כל כך רחוק מהרגל הכח הנפשי (7) אשר בודאי לא ירבה האדם שלום נפשו אם יבוא להכיר משפט

היחס מיראת הגלות או חלישה היא לך לשחוק ולא לתצנעי יותר נכח הכרת, כי אין תצנע חלא למי כח הכרת, וזה ראוי לאוסר נאמן. (ח) ידוע הדבר שצמיחת הדת והאמונה הוא דבר הכרחי לכל אשר צמח ישראל יכונה, וזונה יודע איפוא יתרון הנדבר על שאינו נדבר ויתרון הכרת והצנח וקצולי הדעה [3] יסודי הסכמה. כמו שאמר הכתוב ונלמנו מנצחמות ארץ ומנוף השמים יתנונו, וכשאלם מתצונן ציקודי הסכמה וזמן סמניה יסיה יתרונו על הסמה כפי הצנח, ואם יתעלם מהם לא יסיה דונה לצהונה אך יסיה יותר גרוע מונה, כנשה"כ ידע שר קונסו וחמור אצום צעליו ישראל לא ידע כו' וזה הוא מן השכל ומן הכח כ"ש הלא תדעו הלא תשמעו הלא סוגד מלאש לכס ואומר הסרטים שנועו והעורים הניעו לראיה, ואומר ודרך דשעים כאלמה לא ידעו צנה יכסלו, ומן הקבלה אומר ר"ז כל היודע לחשוב בחקירות ומזלות ואינו חושב עליו הכחוב אומר וסיה כנור ונבל כו' וזה סועל ה' לא יניעו. (ט) נשפט חנושי נלדו האנושי, מדע שסס נאמן מה שהסקס השכלי נאמת לנד אין אמונתנו* אמונה שלמה כלל ואם נאמן

(1) הדברים: „היאמן“ וכו' הם הוספת המעתיק. — (2) במקור: meine Meinungen und Handlungen (דעותיו ומעשיו). — (3) במקור: In der Lage, in welcher ich mich befand (במצביו). — (4) כ"ו: „בו“. — (5) הדברים: „ואף כו' וכו' הם הוספת המעתיק. — (6) כ"ו: „והושיבנו“. — (7) במקור: von der freien Uebung der Geisteskräfte (מחנוך-כחות הנפש החפשי).
(* כ"ו: „אמונתנו“.)

האנושי מצדו האמתי (ט¹). והנה הרלתי לך [ב]עבור הסכה הזאת² סברא קרובה ביותר, והמכיר איכותינו גם שנינו יבין בקצורו זה יותר מאשר אוכל לדבר³ ואתה דע לך (י). ואולם אם לא נתאמת[ה] אצלי אמונתי אחר התמרות חקירתי זה זמן כבר ולא עלה בירי האמת הייתי⁴ א"כ אז מוכרח לפרסם הגולד⁵ אשר ראיתי בעין שכלי, ומי

מה שהשכל נמייץ לא נאמין כלום כי כמו שצריך שתצטל לנוך מפני לנוך קוין כך צריך שתצטל מפני השכל ותאמין צאלהיך (עייך לקמן ותמצא כל מוסקך כי שם אויבך צאליות צורות שאין ראוי שנסעך על השכל צלצד, ע"ס סי' י"ד). ראה המוצר להשתדל צתצולות לצרוך מעליו עול הוכוח למיעוט תועלתו כנראה צתתנלותו ואתה וליצי הוא שהוכוחים אינם תועילים והלואי שלא יזיקו ומפריעים צני האדם מהעסקים המועילים, וכ"ש לנו צני גולה שאין לנו לא קרקעות והכנסות וצנפשו צניא לצמנו והננו* מלוערים ודחוקים והזמן לא יספיק לנו ללמוד ספרי הסגין צנלים והטענות, וצהיות צצולתם לא יתקיים כל וכות לכן ראה המוצר צתמותו להחרק***) מהם כפי יכלתו שלא יארע ח"ו תקלה על ידו לכלל אמונתו ותשר להשיצ אל היצטה ולהשיצ ים הוכוח מועטו, ודי צזה. (י) וראוי לך לדעת שהתכמות והחקירות צכללן מוסכות מאל מאל לאמונתו הישראלית צדור הזה וכל חכס ירחק מהס ולא ילמד מהס כ"א כדי לרכו כי ים אדם לכן(?) מוכן לשכון מרומי השכל ולהחליצ נגד המתוכחים לולי המועים, ואתה וליצי כי המקום עוזר לחכס להשיג שלמותו וכן אמרו חז"ל הוי גולה למקום תורה ואמרו אירא דא"י מתכים, והנה צהיות המוצ מוכן לקבל הטוב והמקום עוזר צהיותו צמקום לך ומשפט ורוצ יושציו אכשי לצ רודפים לך וכל כותס אל האמת והאלם ימצא צלי תורס ההכמי לו ומפרכתו

¹ ראה הפירוש. בזה לא ירד הרב המעתיק אל כונת המחבר, המדבר רק במצב בני ישראל, אשר לא יניחם לחקור בכל מדע וחכמה ולראות בהם ברכה ואשר, ולכן לא ירבה איש ישראל את שלומו ואשרו ולא ישבע רצון אם יכיר לדעת על נכון משפטי מין האדם, כי ע"י ההכרה הזאת ידע ויבין עוד ביותר שאת שפל מצב ישראל בלאומים. — ² במקור: über diesen Punkt (על הענין הזה). ³ גם בזה לא קלע הרב המעתיק אל כונת המחבר, כי ד"ל: Wer die Verfassung kennt, in welcher wir uns befinden, und ein menschliches Herz hat, wird hier mehr empfinden, als ich sagen kann (והיודע תכונת מצבנו ולו לב רגש ירגיש בזה יותר מאשר אוכל להגיד), וברור הוא כי הוא מדבר במצב היהודים, ולא במצבו הוא ולא אואטר, כאשר הכין הרב המעתיק. וכן כל דבריו בהערתו (אות י') אינם מתאימים עם כונת המחבר. ⁴ כ"ו: "והייתי". — ⁵ ר"ל תוצאות חקירתי.

(*) כ"ו: "והייתי". (***) כ"ו: "להחמיק".

יתן ואדע מי יעצור אותי באומה הנראה לעינים בזויה¹) בתכלית השפלות לישא עול מצותיה והקוּתיה²)? אם לא בהתאמת אצלי אמיתות יסודי אמונותיה וכי³) חוקו אצלי מופתיה מים נאמנים אשר לא יכזבו מימיו⁴). התולדה מחקירתי תהיה לתועלת איוה צד שתהיה, כל עוד שלא מצאתי האמת את אמונת אבותי ה"ו תחייב⁵) לי החכמה לעזוב אותה בחצי ימי, ואם התאמת בלבי ובמצפוני אמונה אחרת וזלת אמונת אבותי ה"ו ויהיו א"ב פי ולבי אינם שוים⁶), יהיה זה בתכלית הגנות והסכלות שהפה מעיד מה שאין הלב מסכים ומגדר החכמה הוא להיות מורה על האמת, ומי יעצור אותי? וכבר קדמתי שהחכמה ואהבת האמת והצדק המה יוליכוני על הדרך הזה, ואם עלה בדעתי להכחיש שניהם ולהבוזת כל הגלויות⁷) (ו) אדע מה שתיעין לי החכמה, ומה יעכבני? (יא) האם אירא מנוק אנשי בריתי? הן קצרה ידם מלהויקני? קשה ערף? עצלות? והדבקות בדברים מורגלים? — ויען שאני עובתי כל עסקי העולם ועשיתי עת לעשות לה' לחפש אחר האמת וכליתי רוב ימי בחקירה הזאת

ונצודד להסתכל אין סוף ואין סגור, יקשה לקבל הסלמות, אף כי זהיות המצב רע וקשה לקבל נולד הסומר והסנוג והסרגל והמקום מונע ולניט ופסים צדכני והסם שהוא יושב בקרנו תרצות אנשים מעלים ודובר אמת ומסוכן צניעה ואוי לו אם יאמר והסעה תלמלו וטודד הוא ללחם, כי אז המוכן לקבל ייגע יגיעה רבה ולא ישיג ואם ישיג ייגע ונעט ונצנעט. ועוד מנה אנוסה מנחלת לב כי אויבניו פליטים ואסור צניקים איך יוכל להסתעע לנלוט דצרי ספן וכחצו יוסר דצרי אמת, ואיך יגיע לכוננו וני שהוא עבד משועבד ציד וני שכוננו ספן כוננו ולמוננו ספן מנה סוכגלו להאמינו. והנה הארכתני לך צזה להעמידך על חוק דצרי המעצר כי נראה שהוא מתיירא לדבר כל לבו ולכן אמר והמכיר איכותינו, כלומר שאתה נולדי ולאכני יהודי ואין ראשים אנו לדבר. (יא) ואחי שדע שנמלא אנשים קלי דעת שנשחצט[ו] אללם כל האמונות צכללן ולפי קולר דעתם יאמרו האי עלמא נחוס צנקרה ויספד צנקרה, אליסם תמטייב הסמנה לסיות נולדי[ס] צאשר שאינם מלאמיים לא צשכר ולא צעונט ואינם נוקים הללמה אחר הללמה עוי", וא"כ עוז להם יותר לסיות נולדי[ס] שדחם נועם יותר אל ההללמה המדונה והאשר הזמני נדמנו כאשר

(¹) כ"ו: "בוים". — (²) כ"ו: "וחוקותיהו!" וכן אח"ז: "אמונתיהו", "מופתיהו".
 (³) כ"ו: "ומי" אשר אין לו כל מובן, ונכתב כן כפי הנראה ע"י שגרת הלשון
 "ומי יתן ואדע מי" וכו' אשר לפני זה. — (⁴) הדברים: "וכי חוקו" וכו' הם אריכות לשו
 מאת המעתיק. — (⁵) כ"ו: "תחייב". — (⁶) כ"ו: "שוות". — (⁷) ר"ל כל הדתות
 אשר יסודתן בגלוי ה' (Offenbarung).

לחקור על דרכי אשר אלך ועל המעשה אשר אעשה, לכן כל מורה על האמת יודה לי ולא יאמין שיגעתי ולא מצאתי וכ"ש שלא יחיבני) אותי על החסרונות אשר זכרתי.

ועתה כבר הודיחי לך שאם לא הייתי בטוח בלבי על אמיתות אמונתי שהייתי אז מוכרה לפרסם האמת או השקר אשר ראיתי בעין שכלי, ויען שאני על דרך האמת והחקירה ההיא תועיל לי לחזק את רפיון ידי, לכן אמרתי אשמור במסתרם דרכי ואחזה בנועם האמת לבלתי תת השבון לאחד מהאמיתיות אשר הוצאתי אל הפועל, ואף גם זאת לא אכסה ממך, מצאתי זה כמה הוספות אנושיות ושגוונות (יב) הנהוגים גם בימינו שאם נכחיש לא נכחיש כלום כי רובם נתהוו בסבת החנפים והסכלים, אשר מהם לא תמלט כל אומה ולשון והמה המקדירים אור תורתנו בעונינו והמה המעכבים שלא תופיע עליה⁽²⁾ נהורא, ומי יעיד בפנינו ויאמר שלא מצא כהנה באומתו ואנחנו כלם כאחד מבקשי האמת מודים לך בזה ומי יכול לקום מפני חיל החנפים ומשטימי האמת כידוע לכל מורה על האמת? ואמנם מעצמות אמונתנו האמתית ומיסודה אני בטוח כל כך בטחון חזק שאי אפשר לך ולמחברך הצרפתי שיהיה לכם בטחון באמונתכם כמוני, תהלה לאל שלא יצאתי ריקם מכל יגיעתי אשר יגיעתי בעבורה לחקור על אמיתתה, העידותי בכך היום השמים והארץ והנני נשבע לך באל⁽³⁾ האמת בוראי ובוראך, כאשר השבעתני אתה בהקדמתך⁽⁴⁾, שלא אחליף ולא אמיר דתי כל עוד נשמה באפי ורוח אלהי בקרבי. ההתרחקות אשר עוררתני עליה (יג) לא המעיט[ה] מעת דברי עמך וכבחי או כן עתה, ואת אשר הוכחתני ע"ד אמונתך שלא אגנה אותה במוחלט⁽⁵⁾, למה שכחת התנאי אשר התנית עם זה הרבור? ואז גם אנכי יכלתי

כבר קדמתי לעיל ע"ש. (יב) כמו שאי אפשר לזכר כלל חזן כך אי אפשר לחווס שלי ערכו כל ומנסים והמה הנוקדלים, כי אינם נוטים לדבר חכמה ולדרכה המכס הוא הנכזה אללס נכצת חסרון ידיעתם והסוכפות סהמה עוסיס סהס סכל וריק כידוע*⁽¹⁾. (יג) הסתמקוּת. הוכיחטו על זה דלנרו חטו צעל פס

⁽¹⁾ כ"ו: "חתחיבני". — ⁽²⁾ כ"ו: "עליו". — ⁽³⁾ כ"ו: "בהאל". — ⁽⁴⁾ כ"ו: "בהקדמותי". — ⁽⁵⁾ במקור: und die Hochachtung für den moralischen Charakter des Stifters?

* כ"ו: "כיוועס".

להשיב לך כראוי והוא זה⁽¹⁾: חייב כל חכם להמציא תכלית מחקירות ידועות ויעתק מחקירה לחקירה ולא יתמיד בחקירה אחת כאופן שימצא נבול מחקירתו (יד)⁽²⁾. ותדע שהחקירה הזאת בבחינת אמונתי כבר חקרתי אותה זה שנים או שלש שנים, קריתי ושניתי ועיינתי היטב ודמיתי מילתא למילתא, עשיתי היקשים והברתי מופתים, חפשתי אחר האמת, ינעתי ומצאתי ולקחתי חלקי⁽³⁾, והוא דרך⁽⁴⁾ האמת אשר בחרתי ואשר אני דורך עליה תמיד ואם ארוץ בו לא אבשל, ואברך את ה' אשר יעצני והצלחיה בידי שלא היה לרויך יגיעתי יען מצאתי המבוקש⁽⁵⁾. ואם כל זה לא עלה מעולם על דעתי להתוכח עם שום אדם על האמונות ועובתי כל הספרים להבוות דתנו ולא [שמתי] לב לכל עקש ופתלתול⁽⁶⁾, כי שמעתי דבת רבים מגור מסביב המלעינים עלינו ופוערים פיהם על דתנו לבלי חק, זה בא בדברים רכים וחלקים משמן וזה בא בחמת כח, זה ירגו וזה ישחק, ויש איש חכם בעיניו והוא כסיל כי לקט מספר

גם הסנאי אשר התנה עמו הים צע"ס. (יד) צלוסן סינול גזול ומקירתו, הכס מדע ידיעה נחמנה סהסקידה [ה]רנה צחמנות וכ"ס צחמנה אחת גרמס* לאדם מוכנה גדולה וחין ספק צום סח[נ]עניין צחקירה אחת סיפול צחהמורות המוכנה ולא יוכל קום ויפקיד גופו ולא יגיע אל המצוקס ומן הממס סינול אדם לחלית דנכ יום מנשח מנוסח, ולכן יהיה מן כרחי לכל חכם שלח יעניק צחקירתו ולא יקלקל מנוחן ואם מלל האמת יעמק ומקירה ולא יעניק, סוף לדבר אל מחמס ביותר למה משונס מיעוט הידיעה טוב כנלס צצטר ויוסיף דעת יוסיף ומלונ צנפס ודלגס כלל. ולכן אל ינעט אדם

(¹ במקור: so hätte ich auch (die Hochachtung) noch jetzo einräumen können. ר"ל וכלתי להסכים לזה גם עתה). ר"ל וכלתי לאצול כבוד גם עתה למחוקק, ודברי הרב המעתיק אינם מובנים, כי קשר בטעות את המאמר הזה אל הדברים הסמוכים, אשר באמת הם מאמר עומד בפני עצמו. המוסב בעינינו על מה שאמר לפני זה: „והגני נשען לך וכו' שלא אחליף ולא אמיר דתי“ וכו'.⁽²⁾ ראה הפירוש. גם בזה נטה הרב המעתיק מכונת דברי המחבר אשר רצה לאמר רק כי נחוץ להגיע בחיים אל תכלית החקירות למען ילך הלאה בטח ולא יפסח תמיד על שתי השעפים, ולא עלה על דעתו להקטין ערך החקירה והשקירה בחכמה ולתת היתרון להמאמין על היודע.

(³ העתקה מלה במלה מן המקור: und Partei ergriffen. ר"ל חרצתי משפט ונשיתי לצד אחד. — ⁽⁴⁾ כ"י: „הדבר“ — ⁽⁵⁾ הדברים: „והוא דרך האמת“ וכו' הם הוספת המעתיק. — ⁽⁶⁾ כ"י: „ולא לכל לב עקש ופתלתול“.

(*) כ"י: „נכמו“.

נבזה אצלנו דברי התולים והעתיקים ללשון העמים, ומה יזיקנו זה, הלא [הספר הנזכר כל בר דעת לא יביר אותו וכ"ש לאבד זמנו ולקרותו ודי לנו בזה הסכלי] שעשה עצמו לשחוק בעיני כל העמים ואבד זמנו בהתולים כאלה⁽²⁾ (טו), ואני כל מגמתי להתיר כל הספקות אשר נפלו

צאונתו מה שכנגד שכלו והנאמין מה שכנגד שכלו והסתוצים צחורה קדוש יאמר לו ולא סכל*⁽¹⁾. שהידיעה והאמונה הן התפעלויות לא פעולות, אמנם הן נמשליות לא נמשיות, ולפי שלמות הפועל כך תהיה שלמות התפעלותו ופועל הידיעה הוא המוחש ופועל האמונה הוא המושכל שנגשם הנאמין ויודע שנתה מעלות לשכל על המוחש הילכך יתחזק הנאמין והגדול שבדעותי זה צעור⁽²⁾, שלעתיד עין צעין נראה בשו"ס ליון ונגלה כבוד ה' וראו כל אשר יחדו כי פי ה' דבר כל הכתוב צחורה, ותדע ג"כ שגם אצדקס ע"ה צעלנו לא היה יכול להאמין בהתפלספותו שיש לעץ תקוה ושזוג של נאה יולידו צינים וצרה לתקא על השמועה, ועכ"ז האמין צה' ויחשבה לו לדקה, עם היות שהיה כנגד שכלו שיוליד בן לעת זקנתו והעד הנאמן שאמר לו ישמעאל ימיה לפניך, וידעת שהנאמן לא לתשלוש שטר וחזו אלא נרלוני קרח עשה לדקה, כן הנאמין לא המוחזק ששכלו יקרא לדיק, כאמונת הנכסים שצחורה ושעתיד להיות כמותם צחמים ועוה"צ, גם יש לך לדעת שהאל יחצקך נגלה ומדע לנו כפי שכלנו, וידעת ונאמר חז"ל שישעיה הנציא לנוה כבן כרך ויחזקאל כבן כפר ולכן לדיק שנתין עלמנו צהכנות הנציאות לדעתו ולהצין סחרי חורמו אצל לעולם נחזיק עלמנו כרסן ולא נרצה לדרוש ולחקור צנופלס וצנוכסה, וידעת ג"כ ונאמר חז"ל והנה טוב נאד זה עוה, אין כאור יקר ונחמד צעולם ורצויו יעור העינים. כל עוד שתוסף להציע אל אלהים יתחזק ויחשבו עיניך עד אשר תקוץ צחייך, וכי יעלה על רומך שהחשים הגשמיים יזכילוך אל בית אלהים עד שתכיר הנעלה וכל הגיון ורעיון? שקר חסה רואה! ויפה אמר אחד ונתלתידי אשלטון שהחשים הגשמיים דוונים לאור השוה שישיר הכדור הארצי ויחטיך הכדור השמימי, השונים שונים לסי' והארץ נתן לבני אדם, והנה הארכתי לך צזה, להרחיק מוכותים המשפיעים צני אדם ומעשים מועילים וראה והצן חייך ילדקו דצרי המנצח (עיין בצפסר אלים וזה הענין ותמלא קורת רוח). (טו) הליש הנזכר הוא חכם אחד לורר ישאל שהעתיק מחמתו ופצורי

(1) כ"ו: "השכל". — (2) מן "כי שמעתי" והלאה נטה הרב המעתיק מלשון המחבר והרחיב הדברים מרעתה, כי המחבר לא ידבר באנשים ידועים אשר שמו את היהדות למטרה לחצי לעגם, כ"א בדרך כלל, וזה תכן דבריו: "כל יודע את היהדות הרבנית או יודע ממנה רק מעט מוער היה יכול למלא פיו חרפות והתוליות עליה ע"פ ספרי הבל אשר כל יהודי מושכול לא ישום אליהם לב ולא ידעם גם בשמם, מבלי אשר יצאתי נגדו לשתור דבריו".

(*) כ"ו: "שכל".

על יסודי אמונתנו בטוב טעם ודעת ובדברים רכים דבר על אפניו ולא ע"י ריב ומחלוקת⁽¹⁾. סוף דבר, אמונתנו, האמיתות והשכל האנושי והמצב אשר הציב אותנו על גבול, המה הסבות אשר בעבורן אני דואג להחדיל כל ריב, ולא לדבר בפרסום כ"א בדברים שהם שוים לכלל האומות שאינם נוגעים כלל אל האמונות, לפי דברי חז"ל ולפי תורתנו ואמונתנו אין לנו רשות ליהרר⁽²⁾ שום אדם בחוקה ולדבר על לבו להמיר דתו ואע"פ שאנו השודים מרוב העמים בזה, וכל גאונינו [ו]חז"ל הסכימו⁽³⁾ יחד שתורתנו הקדושה הנתונה במעמד הר סיני הן בכתב והן בע"פ נתונה לנו עדת יעקב בלבד ולא לשאר אומות, כי בנו בחר⁽⁴⁾ האל להיות לו לעם כמ"ש ואתכם לקח ה' כו' רק אתכם ידעתי מכל משפחות האדמה, והעד הנאמן כמ"ש תורה צוה לנו משה מורשה קהלת יעקב⁽⁵⁾ כמאמר חז"ל בסנהדרין (דף נ"ט) והרמב"ם (טז) ע"ש, ושאר האומות הכדילים ה' מעמנו ונתן להם שבע מצות בני נח ושאר מצות

ומעשיות ומספר שונות הנכספ ודוונס לו אל לטון העמים ומטב לסתגרות ננו צוה ולחום הדבר סתמנות ומפורי ועשיות הנלפסים בלטון אטכנו רכס ככלס מלל סכלים ועשות עלמנו ומספר, וע"פ רוב נעשים לתועלת הנלפסיס, ולא לסועיל לנני עמנו ואפי' לסנטיך נשים וילדות וילדים אינס לחוים ומקדריס לור תוכתנו ונחניס סתמון פס לעמים סונלעיגיס על זס עלינו, והיה יותר טוב לנו שנתחזקה בעד לשוננו הקדושה עשרת תפארתנו ונדבר בשפתנו הכרורה נגד מלכים ולא נכוש, ומדוע נגרע מנחלת אבותינו לעזוב לשוננו הקדושה ונדבר לשון עלנים ושפה אחרת, כי כשרם ידע הנער מאוס ברע ובחור כטוב ישליוהו בלשונם לצפצף דברים ולבו כל עמו עד כי יגדל הנער ויתכונן מאליו, אז יוקין כאולתו ואכד סכרו ותוחלתו, וגם מלמדו[ם] צחי מליצה מעשו ולא ימצאו כ"א אחד בעיר ושנים במשפחה ומספר בני ישראל המבינים לה"ק מעט המה, ומה יאמרו הגוים אשר סביבותינו כהתוכם עמנו באמצעות לשוננו הקדושה אשר הכרתם בה יותר גמורה מהכרתנו, הלא נשים יר לפה, הלא ינצחו אותנו בטענותיהם, כאמרם רק עם סכל ושפש העם הזה, תחת שכא[ה] ההבטחה מאת הבורא ית"ש אלינו: ואמרו רק עם חכם ונכון הגוי הזה, לא טוב הדבר אשר אנחנו עושים לעזוב לשוננו גאון עוהנו ביד נכרים. (טז) (סנסדרין דף ק"ט) ולמד

(1) במקור: durch Tugend . . . (ע"י צדקה ומועשים טובים). — (2) כ"י: "להתייחד". — (3) כ"י: "הסכים". — (4) כ"י: "בחרת". — (5) הדברים: "כמו"ש וכו' הם הוספת המעתיק, וכן באו כמה הוספות ואריכות דברים — לתועלת הקוראים העברים — בהדברים הבאים.

שהטבע מתחייב בהן, ואם נוהרין בזה כראוי יהיו בכלל חסידיו אומות העולם ויש להם חלק לעוה"ב, ורבותינו ז"ל הזהירו אותנו כל כך עד שאמרו מי שבא מאליו ובקש להמיר דתו ברצון ולא באונס לחקור עליו ולהעיד בו אם ברצונו הטוב להמיר דתו או משום איזה סבה ושנתן לו עת וזמן שיוכל לחשוב בנפשו ושנדבר עמו דברים של טעם ושנאמר לו שבכל זמן שלא נעשה יהודי אינו מוכרה לשמור תורתנו ומיד כשנעשה יהודי הוא מוכרה לשמור תורתנו ולישא עול מצותינו כאשר צוה אותנו אלהים ומוכן לקבל שכר או העונש הכתוב בספרי תורת אלהים, ואז אם יקבל אנחנו נאמר לו שיביש אל השפלות האומה ואל גלותה בהיותם דחופים בין העמים ונושאים עול השעבוד, כי בוולת זה יבהל האיש ברוחו ויתחרט אחר המעשה הישב חרה לו ונמצא ש"ש מתחלל (עיין בהרמב"ם הלכות א"ב פי"ד) (י"ו). והעולה מדברינו אלה זה הוא שלא תתפשט אמונתנו ולא חלק ה' אותה לכל העמים, כ"א היא

כ' יוחנן עכו"ם שעסק בתורה חייב נייסה שנאמר תורה לוס לנו נניסה מורשה ולא להם כו' נייטיבי סיה ר' ננאיר אונר ננין שאפי' עכו"ם שעסק בתורה שהו ככהן הגדול שנאמר אשר יעשה אותם האדם וחי נבהם. כהנים לויס וישראלים לא נאמר אלא האדם הא' לנדת שאפי' עכו"ם ועסק בתורה שהו ככהן הגדול אשר יעשה אותם כו' וננסי הסם צצצע ננלות דידהו. (ניינוני פק יו"ד הלכות נלכיס הלכה ט') עכו"ם שעסק בתורה חייב נייסה לא יעסק אלא צצצע ננלות שלהן וכן עכו"ם שצצת אפי' ציוס ניינות הסול [וכו'], כללו של דבר אין נניחין לו לדש דת ולעשות ננלות לעננו ננדעמו אלא או ייסי גר לדק ויקבל הננלות או יעמוד בתורתו ולא יוסף ולא יגרע ואם עסק בתורה או שצצת או חדש דבר נכין אותו ועונסין אותו ונודיעין אותו שהו חייב נייסה על זה אכל אינו כהרג. (י"ז) (הרנצ"ם פק י"ד הלכות ח"ג) כילד נקבלין גרי לדק צאנן הזה, כשיצו להמגיייר ון העכו"ם ויזדקן אחריו ולא ינלאו עילס אוננים לו ונסי רלית שצצת להמגיייר אי אתה יודע שישראל צאנן הזה דוייס וסמופסי ויסורין צאין עליהן ואם אונר אני יודע ואני כדאי נקבלין אותו ניי ונודיעין אותו (ניד) נקלת ננלות קלות וממורות ואין נאריכין דצד הזה ונודיעין אותו עון לקט שכה ופסה וכו' ונודיעין אותו עונסן של ננלות כילד אוננים לו סוי יודע שכל צצת לדת זו אם אכלת חלב אי אתה עונס כתי, אם חללת שצת אי אתה עונס סקילה וכו' שצתלה אין ננסיין את האדם אלא דצכ[י] רנון וכסיס, וכן הוה אונר צצצלי אדם אונסס ואח"כ צצצותם אהצס, וכסיס צנודיעין אותו עונסן של ננלות כך נודיעין אותו סכך ונודיעין אותו סצצותן יכסי למי עוב"צ וסאין שום לדיק נמור אלא צעל הסכמה שעות ננלות אלו (וסו' ישראל) ואוננים לו סוי יודע

נבלת בנו ואנחנו המכונים בשם ישראל חייבים לעבדה ולשמרה ולא שאר האומות, ומצורף אל זה תדע שאין לנו¹) רשות לשלוח שלוחים לאיים רחוקים מעבר לים לדרוש שם אמונתנו ותורתנו כשאר האומות²) (יח). ועתה לא נישאר לנו ספק שכל מי שאינו נולד יהודי אינו מוכרח לשמור התורה, לנו בלבד נתן האל תורתו, לכן מוכרחים אנחנו לשמור מצותיה ואין דרך לנשות ימין ושמאל מכל דברי הו"ל מפרשי התורה שקבלו הפירוש מפי ארון הנביאים ששמע מפי השם בע"פ. ועתה אחרי שאנו מודים שתורתנו בכתב ובע"פ הנתונה לנו אין חיוב לכל אומה בשמירתה וזולתנו, א"כ אינו מן הצדק לעורר מדינים בעבודה, אנחנו נעשה כפי אשר צוה עלינו תורתנו וכפי אשר יתאמתו מופתיה אצלינו, ולמה זה נריב בינינו במחלוקות שאינן תלויות³) בדבר, מי אשר יספק ויפקפק, אם לא ימצא ספק, האם נכון הוא שרוב האומות משחקים ומלעינים עלינו ופוערים פיהם עלינו לבלי חק? זאת נניח על דעתם (יט), כל זמן שלא נשתדל להכריח שום אדם על דתנו יהיה הריב א"כ שלא לצורך, ואם יהיה בזמן הזה סולון⁴) או קונפוציוס⁵) (כ), יגדל בעיני מעלתם ואכבד אותם כפי מדרגתם ויתכן לי לאהוב אותם מצד תורתם, מבלי שיעלה במחשבתי להמיר דתם, כי המה אינם מילידי העברים ולא מעדת יעקב, ולפיכך אין חיוב שמירת [התורה] עליהם. ואם ישאל השואל עליהם: האם אאמין שיש להם חלק

עמה³) איננו לפון חלל ללדיקים גמורים והמה ישראל זה שמאל: ישראל
זעבר צעוה²) הטובה לפונה להם שאינם יכולים לקבל לא רוב טובה צעה²)
כאומות, שאל ירום לזם וימגאו ויפסידו סכר עוה³) כענין שנאמר וישנון
ישרון ויצעט. (יח) הנה תדע שהאומות וצפרט הטוליים ונכנסם לשלוח
שלוחים כל ג' שנים שהמה כהנים צעלי דרשות לאיים רחוקים, לדרוש שם
אמונותיהם ולהגדיל תורתם וקוראים להם זלשוניהם "ניסיאנעס". (יז) על
דעתם על יוסר לזם אם עשו כהיון או לא ולא עלינו תלונותם כי על סי.
(ב) שני האנשים האלה אשר זכר הנמצא היו חכמים גדולים ומסידי אומות
העולם. והנה על זה הדבור קסץ עליו אחד ומכונה האומות* לורר ישראל העני

¹) כ"ו: "אגו". — ²) במקור נוספו פה דברים אחדים ע"ד Grönland אשר
צירים ושלחו אליה לתכלית הפצת הדת, בעת אשר החק הטבעי נשמר שם יותר
מאשר אצל העמים הנאורים. — ³) כ"ו: "שאינו תלוי". — ⁴) כ"ו: "סולון". —
⁵) כ"ו: "אנפודיוס"!

* הד"ר Köbele.

לעוה"ב? כבר קדמתי שחסידיו א"ה כל זמן שהם מאמינים כמו אנחנו בחרוש העולם ובשבע מצות בני נח, שיקבלו שכרם הראוי להם בעה"ב וכל שכן המאמינים בשכר ועונש ותחיה ותורה מן השמים והדומה להם מן העקרים והמצות שהטבע מחייב¹) בהן שיהיה להם בלי ספק שכר טוב בעמלם ולפי מעשיהם אשר הטיבו את הברואים, ואין הקב"ה מקפח שכר שום בריה כמאמר הז"ל וכמאמר הכתוב כי לא שלם עון האמורי עד הנה, ואמרו רז"ל רחמנא ליבא בעי. ואני על זאת²) הדעת לא אירא מחבורת חכמים שיתבעוני לדין, כאשר עשו חכמי צרפת שתבעו לדין החכם מרמנטעל לדעת התנצלותו על זאת²) הדעת. והנה אני זכני האל יתברך להיות לי אוהבים נאמנים בוולת בני עמנו, חכמים מופלגים אנשי השם, ונאהב אותנו [אהבה] אמיתית, ואף גם שידוע אצלנו שאהבתנו הזאת איננה תלויה³) ע"ד שווי האמונות, כי רחוקים אנחנו איש מרעהו בדבר הזה, להיות בנו דעות שונות ולא כמהשבותיהם מחשבותי וכי גבהו⁴) שמים כן גבהו דרכי מדרכיהם, ועם כל זאת נתעלסה באהבים ואהנה מטוב טעמם ויושר מנהגם בקבלת האמת מהם, ומעולם לא עלה על לבי לדאג על זוך נפשם, וכ"ש לחקור עליהם ועל אמונתם, והמאמין שאין תקוה ותוחלת בוולת אמונתו יהיה כל ימיו בדאגה על רעיו ואוהביו, וזה אם יראה שאינם נוטים לדעתו ושאמונתם הפך אמונתו, עם היות שמצד הטבע והמוסר יתחייב לכל אדם להוכיח את עמיתו ולהורות לו [ה]דרך הישר על [ה]צד האפשרי, ומה גם להרים מכשול מדרך עמו, הנה לפי זה יהיה חיוב כל אדם להבנות כל האמונות שאינן נוטות לדעת[ו] אל האמת ולחרף אותם לעין כל על העול אשר בהיקם, אם לא על כל האמונות נופל החיוב הזה, כי יש הבדל בין קצתם לקצתם, ויתרון קצתם על קצתם, ולזאת⁵) הסבה נעשה גם אנחנו הבדל בחקירתנו בין קצתם לקצתם, כי יש מהם מתנגדים לטבע האנושי במהולט, וכשנבחין בהם נראה שאין תקוה ותוחלת טובה מהם ואפילו

פניו לדבר צנעט ענד ס' וסרנס למרוף על מכונינו ז"ל ובתוך דרכיו אנך סלס ינויך סרנס ציסרסל אל סנולכי ונן סנננע סיננל יסודי סרנס נולכי סס לס סיפמסו לסמיסד וסוקיף כאלס דרכי סדודיס ואין כלוי לזכרס סס, אך

(¹) כ"י: "מתחייב" — (²) כ"י: "זה" — (³) כ"י: "איננו תלוי" — (⁴) כ"י: "וכגבהו" — (⁵) כ"י: "ולזה".

במקרה ולא תעשינה ידיהם תושיה לא על ההנהגה ולא על מדות בני האדם, ולהפך כי פעולות רעות נפעלו על ידיהם, אלה וכיוצא בהם המה ממפסירי האמונות בכלל, וכל משכיל וחכם ישתדל לאברם כפי היכולת ולהומם מקרב הארץ, לסקל המסלה ולהרים המכשול מדרך עמו. ואלה המה מפסירי ההצלחה האנושית הגורמים הפסד האמונות בכללן ומסיתים את האדם לבלתי יגיע אל מדרגות השכל למצוא מרגוע לנפשו בעמלו, וזה הוא יקרה לסבות שונות ומהם סבת [ה]מין האנושי ככלל ומצד אחר רוע לב קלי דעת ודל[י] אמונה. ואולם לפעמים תהיה האומה החשודה להיות¹) השקר בחיקה מיועדת לתכלית טובה, שלא יזיקו כלל אל הצלחת [ה]מין האנושי, ואדרבה כמה פעולות טובות נפעלו על ידיהם ותועלתם רבה על ההנהגה המדינית ועל מדות בני אדם ואם במקרה, והשרישו כל כך עד שהצורך אליהם יותר לתועלת העולם והאומות הפך כל אלה שזכרנו, ואם יעלה על הדעת לערוך כנגדם בגלוי ולהעיד כחשם בפניהם יהיה זה בתכלית הפחיתות²). לכן אל תבוא במשפט עמדי כאשר בתחלת דבורי יצא דבר שלא ארמום הוכוח מעולם, וישקוט³) ים הוכוח מועפו בזאת הפעם, ותנוה נפש עבדך מהמבוכה וזעם, והיתה המנוחה והמרגעה כמור על לב עבדך כי נפעם.

* * * סליק האגרת * * *

הנחבר הסייב לו וז"ל: אתם סמכם צעניך סאל נח למכונים הגדולים מנוך סלח סס יזוך ונלכס יוליאו נליס, לח די סנוו*¹) סותנו סז"ל לככס ולקכל סלונת ננס סלח קנעו לנו ככס לדורות לככך כל זנון סלנו כואיס סכס נמכני ס"ס וסיל כוך סמלק נמכנתו כו". * * * סליק ספירוס * * *

---

¹) כ"ו: "היותי". — ²) כל הדברים האחרונים אדות האמונות השונות הם רק קצור דברי המחבר המדבר בענין הזה בארוכה. — גם עוב הרב המעתיק את סוף האגרת (מן צד 27 עד 32 בהוצאה הראשונה) המכיל משפטו בקצרה על ספר החכם Bonnet. — ³) כ"ו: "ותשקוט".

* כ"ו: "לוה".

Schreiben an Lavater

von

Moses Mendelssohn.

**Aus dem Deutschen ins Hebräische übertragen
und mit einem Commentar versehen**

von

Naphtali Hartwig Wessely.

Zum ersten Male nach einer Handschrift aus der Privat-
Bibliothek des Hrn. S. J. Halberstam herausgegeben,
nebst Einleitung und Anmerkungen

von

Salomon Fuchs.

BERLIN, 1892.

Druck von H. Itzkowski, Gr. Hamburgerstr. 18-19.

